

Hanuš, Jiří

Jaroslav Šabata

In: Fasora, Lukáš; Čermin, Jan; Čerminová, Jana; Hanuš, Jiří; Málíková, Michaela. *Sto tváří, sto příběhů : vybrané osobnosti v dějinách Filozofické fakulty Masarykovy univerzity*. Vydání první Masarykova univerzita, 2020, pp. 262-263

ISBN 978-80-210-9382-9; ISBN 978-80-210-9605-9 (online ; pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/143122>

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Jaroslav Šabata

Národnost: česká

Datum narození: 2. listopadu 1927

Místo narození: Dolenice (okres Znojmo)

Datum úmrtí: 14. června 2012

Místo úmrtí: Brno

Akademické působení

Jaroslav Šabata nebyl jen učitelem na FF UJEP (MU) a v letech 1964–1968 vedoucím katedry psychologie. Byl bytostným politikem, patřil k nejvýznamnějším reformním komunistům, byl mužem roku „68“, předním účastníkem Vysočanského sjezdu KSČ, vězněm svědomí, chartistou a klíčovým brněnským disidentem (spolu s Jiřím Müllerem, Jaroslavem Šimsou a Jaroslavem Mezníkem), stoupencem Václava Havla, ministrem ve vládě Petra Pitharta, důsledným oponentem Václava Klause, autorem konceptu tzv. neodemokracie. Jeho pedagogické schopnosti, ale i kontroverznost dokládá vzpomínka T. Nováka v časopise *Universitas*: „*Mohu jen připomenout, že jeho přednášky z dějin psychologie byly vynikající. Přednášky ze sociální psychologie byly, pokud je to vůbec možné, ještě lepší. To ovšem nebylo nic proti Šabatovi rétorovi na akcích typu „hovoříme s mládeží“. Dokázal brilantně analyzovat a zajímavě formulovat. Populistou nebyl. V roce 1965 například kritizoval na půdě FF Lidové milice. Horoval proti jejich přezbrojování moderními zbraněmi. To se – mimochodem – tenkrát kritizovat nesmělo...*“ Jeho obdivovatelé a přátelé připomínají bouřlivé diskuse v padesátých a šedesátých letech v semináři, kam chodil údajně v roce 1953 v montérkách (jeho oblíbeným slovem bylo prý „charašo“) – přehrával zde se studenty debaty v ruské dumě, bolševiků s menševiky a podobně. Jeho působení v padesátých letech je více než problematické – působil totiž v poučkových akčních komisích. Pravda je také, že psychologii nevystudoval, ač ji (úspěšně) učil. Vynikal ale v několika oborech, samozřejmě především v evropské a české filozofii. V rámci svého působení na fakultě působil i jako agitátor, přesvědčil několik svých talentovaných studentů, že má smysl reformovat komunistickou stranu zevnitř, a umožnil jim vstup do KSČ. To popisuje rovněž spisovatel Milan Uhde, který vzpomíná na seminář z dějin Všesvazové komunistické strany bolševiků z roku 1953 (to měl Šabata dvacet šest let), kdy přednášející vystříhl skvělé argumentační cvičení, kdy „*mrtvá historie začala ožít*“ a studenti byli vlákáni do zákoutí politických rozhodování. Nic nebylo předem jasné, vše bylo ve hře. Týž Uhde ovšem podal svědectví o jejich pozdější rozmluvě o členství ve straně. Psal se rok 1956 a rozmluva se týkala maďarských událostí. Šabata tehdy Uhdemu ironicky připomněl, že komunisté nebojují za pravdu, ale proti buržoazii; rozhovor si však ponechal pro sebe a jejich debata se stala východiskem pro dlouhé (a posléze přátelské) diskuse mezi učitelem a žákem, trvající až do smrti staršího z nich.

Veřejná činnost

O Jaroslavu Šabatovi vypověděli mnoho dobrého i jeho další přátelé. Jedno z nejcennějších svědectví podal již zmíněný Jaroslav Mezník, přední brněnský historik, který se s brněnským komunistou setkal ve vězení na Borech v roce 1973. Ve svých vzpomínkách líčí Šabatu jako bytostného politika, který vytvořil jakýsi „ústřední bod“, kolem něhož se seskupili vězni různých politických názorů a diskutovali o domácí i zahraniční politice. Z vězeňské cely se dokonce pokusil navázat dialog s představiteli tehdejšího normalizačního režimu, tedy se svými vězniteli, a poslal dopis generálnímu tajemníkovi strany Gustávu Husákovi, ve kterém požadoval revizi politických procesů. K Husákově odpovědi a vysněnému dialogu samozřejmě nedošlo. Uvedená situace, detailně vylíčená Mezníkem, dokládá Šabatovu neústupnost a snahu o pěstování politiky i v naprosto degradujícím a bezvýhodném postavení. Nemůže být divu, že právě Jaroslav Mezník se vyjadřoval o Šabatovi vždy s úctou a pochopením, i když s ním nemohl sdílet jeho politické přesvědčení.

Šabata byl svou podstatou politik. I z tohoto důvodu po revoluci 1989 neměl zájem o návrat na katedru, z níž byl jako „reformátor“ po pražském jaru odstraněn. Chtěl se věnovat naplno politice, ať již ve vládě, nebo v opozici. Z této doby ovšem pochází i jeho politický testament v podobě dvou velkých předmluv ke knihám Tomáše G. Masaryka *Nová Evropa* (1994) a Lva Trockého *Zrazená revoluce* (1995, s doslovem P. Uhla). Z nich vyplývá Šabatovo politické krédo: novodemokratická, proevropská, proekologická a prosociální politika a určitými křesťanskými prvky.

Evaluace

Jaroslav Šabata se stal pro brněnskou kulturu ikonickou postavou, symbolem opozičního komunisty, kterého životně zaujal marxismus; posléze ale dal přednost demokratické myšlence, zpracované arci – jak jinak – po šabatovsku.

Ohlasy

Nikdy sám nesměřoval k partajním výhodám, neboť podle rodinného rčení pro něj byla politika něco jako pytlácká vášeň a pravý pytlák nikdy nestřílí pro obživu. \ [nekrolog Jany Soukupové](#)

Prameny a literatura

Když se řekne Šabata... Opožděný sborník k 70. narozeninám. Brno: Doplněk, 1997.

ŠABATA, Jaroslav. *Češi a Němci – věční sousedé.* Praha: Nadace B. Bolzana, 2013.

ŠABATA, Jaroslav. *I Marx i Havel.* Brno: Doplněk, 2013.

TICHÁK, Tomáš – BURIAN, Václav. *Sedmkrát sedm kruhů. Jaroslav Šabata – příběh paradoxního politika.* Olomouc: Votobia, 1997.